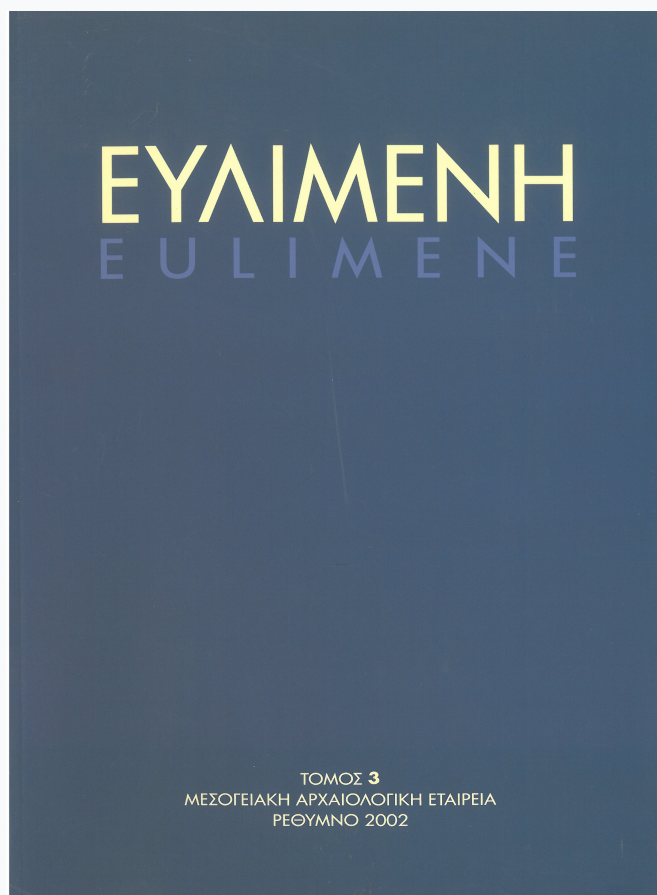

EULIMENE

Vol 3 (2002)

EULIMENE 3 (2002)

Κατάδεσμος από τον Κεραμικό Αθηνών

David Jordan

doi: [10.12681/eul.32746](https://doi.org/10.12681/eul.32746)

ΕΥΛΙΜΕΝΗ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ,
ΤΗΝ ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΗ, ΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΠΥΡΟΛΟΓΙΑ

Τόμος 3
Μεσογειακή Αρχαιολογική Εταιρεία
Ρέθυμνο 2002

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Π. Μανουσάκη 5–Β. Χάλη 8
GR 741 00–Ρέθυμνο

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ–ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Δρ. Νίκος Λίτινας (Ρέθυμνο)
Δρ. Μανώλης Ι. Στεφανάκης (Βόλος)

ΒΟΗΘΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Δρ. Δήμητρα Τσαγκάρη

PUBLISHER

MEDITERRANEAN
ARCHAEOLOGICAL SOCIETY
P. Manousaki 5–V. Chali 8
GR 741 00–Rethymno

PUBLISHING DIRECTORS–EDITORS

Dr. Nikos Litinas (Rethymno)
Dr. Manolis I. Stefanakis (Bolos)

ASSISTANT TO THE EDITORS

Dr. Dimitra Tsangari

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Καθ. Πέτρος Θέμελης (Ρέθυμνο)
Καθ. Νίκος Σταμπολίδης (Ρέθυμνο)
Δρ. Alan W. Johnston (Λονδίνο)
Καθ. François Lefèvre (Παρίσι)
Καθ. Άγγελος Χανιώτης (Χαϊδελβέργη)
Δρ. Μανόλης Ι. Στεφανάκης (Βόλος)
Δρ. Ιωάννης Τουράτσογλου (Αθήνα)
Δρ. Νίκος Λίτινας (Ρέθυμνο)
Καθ. Σοφία Καμπίτση (Ρέθυμνο)
Καθ. Αναγνώστης Αγγελαράκης (Νέα Υόρκη)

EDITORIAL BOARD

Prof. Nikos Stampolidis (Rethymno)
Prof. Petros Themelis (Rethymno)
Dr. Alan W. Johnston (London)
Prof. François Lefèvre (Paris)
Prof. Angelos Chaniotis (Heidelberg)
Dr. Manolis I. Stefanakis (Volos)
Dr. Ioannis Touratsoglou (Athens)
Dr. Nikos Litinas (Rethymno)
Prof. Sofie Kambitsis (Rethymno)
Prof. Anagnostis Agelarakis (New York)

Η ΕΥΛΙΜΕΝΗ είναι μία επιστημονική περιοδική έκδοση που περιλαμβάνει μελέτες στην Κλασική Αρχαιολογία, την Επιγραφική, τη Νομισματική και την Παπυρολογία εστιάζοντας στον Ελληνικό και Ρωμαϊκό κόσμο της Μεσογείου από την Υστερομινωϊκή / Υπομινωϊκή / Μυκηναϊκή εποχή (12^{ος} / 11^{ος} αι. π.Χ.) έως και την ύστερη αρχαιότητα (5^{ος} / 6^{ος} αι. μ.Χ.). Η ΕΥΛΙΜΕΝΗ περιλαμβάνει επίσης μελέτες στην Ανθρωπολογία, Παλαιοδημογραφία, Παλαιοπεριβάλλον, Παλαιοβοτανολογία, Ζωοαρχαιολογία, Αρχαία Οικονομία και Ιστορία των Επιστημών, εφόσον αυτές εμπίπτουν στα προαναφερθέντα γεωγραφικά και χρονικά όρια. Ευρύτερες μελέτες στην Κλασική Φιλολογία και Αρχαία Ιστορία θα γίνονται δεκτές, εφόσον συνδέονται άμεσα με μία από τις παραπάνω επιστήμες.

Παρακαλούνται οι συγγραφείς να λαμβάνουν υπόψη τους τις παρακάτω οδηγίες:

1. Οι εργασίες υποβάλλονται στην Ελληνική, Αγγλική, Γερμανική, Γαλλική ή Ιταλική γλώσσα. Κάθε εργασία συνοδεύεται από μια περίληψη περίπου 250 λέξεων σε γλώσσα άλλη από εκείνη της εργασίας.
2. Συντομογραφίες δεκτές σύμφωνα με το *American Journal of Archaeology*, *Numismatic Literature*, J.F. Oates *et al.*, *Checklist of Editions of Greek and Latin Papyri, Ostraca and Tablets*, ASP.
3. Τα γραμμικά σχέδια γίνονται με μαύρο μελάνι σε καλής ποιότητας χαρτί με ξεκάθαρους χαρακτήρες, ώστε να επιδέχονται σμίκρυνση. Οι φωτογραφίες είναι ασπρόμαυρες, τυπωμένες σε γυαλιστερό χαρτί. Όλα τα εικονογραφικά στοιχεία είναι αριθμημένα σε απλή σειρά.
4. Οι εργασίες στέλνονται σε δύο εκτυπωμένα αντίτυπα συνοδευόμενα από το κείμενο σε δισκέτα ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Είναι υποχρέωση του κάθε συγγραφέα να εξασφαλίζει γραπτή άδεια για την αναπαραγωγή υλικού που έχει δημοσιευτεί αλλού ή είναι αδημοσίευτο.

Οι συγγραφείς θα λαμβάνουν δέκα αντίτυπα και έναν τόμο του περιοδικού. Επιπλέον αντίτυπα θα μπορούν να αγοραστούν.

Συνδρομές – Συνεργασίες – Πληροφορίες:

Μεσογειακή Αρχαιολογική Εταιρεία, Π. Μανουσάκη 5 – Β. Χάλη 8, Ρέθυμνο – GR 74100

Δρ. Νίκος Λίτινας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Φιλολογίας, Ρέθυμνο – GR 74100

Δρ. Μανώλης Ι. Στεφανάκης, Καλύβες – Αποκορώνου, Χανιά – GR 73003

EULIMENE is a refereed academic periodical which contains studies in Classical Archaeology, Epigraphy, Numismatics, and Papyrology, with particular interest in the Greek and Roman Mediterranean world. The time span covered by EULIMENE runs from the Late Minoan / Sub Minoan / Mycenaean period (12th / 11th cent. BC) through to the late Antiquity (5th / 6th cent. AD).

EULIMENE will also welcome studies on anthropology, palaeodemography, palaeo-environmental, botanical and faunal archaeology, the ancient economy and the history of science, so long as they conform to the geographical and chronological boundaries noted. Broader studies on Classics or Ancient History will be welcome, though they should be strictly linked with one or more of the areas mentioned above.

It will be very much appreciated if contributors consider the following guidelines:

1. Contributions should be in either of the following languages: Greek, English, German, French or Italian. Each paper should be accompanied by a summary of about 250 words in one of the above languages, other than that of the paper.
2. Accepted abbreviations are those of *American Journal of Archaeology*, *Numismatic Literature*, J.F. Oates *et al.*, *Checklist of Editions of Greek and Latin Papyri, Ostraca and Tablets*, ASP.
3. Line drawings should be in black ink on good quality paper with clear lettering, suitable for reduction. Photographs should be glossy black-and-white prints. All illustrations should be numbered in a single sequence.
4. Please send two hard copies of your text and one version on computer disc.

It is the author's responsibility to obtain written permission to quote or reproduce material which has appeared in another publication or is still unpublished.

Ten offprints of each paper, and a volume of the journal will be provided to the contributors free of charge. Additional offprints may be purchased.

Subscriptions – Contributions – Information:

Mediterranean Archaeological Society, P. Manousaki 5 – V. Chali 8, Rethymno – GR 74100

Dr. Nikos Litinas, University of Crete, Department of Philology, Rethymno – GR 74100

Dr. Manolis I. Stefanakis, Kalives – Apokoronou, Chania – GR 73003

web: <http://www.phl.uoc.gr/eulimene/>

mail: eulimene@mail.com

Περιεχόμενα
ΕΥΛΙΜΕΝΗ 3 (2002)

List of contents
EULIMENE 3 (2002)

Περίληψεις / Summaries / Zusammenfassungen / Sommaires / Riassunti	6
Antonio Corso , Classical, not Classicistic: Thoughts on the origins of «Classicizing Roman Sculpture»	11
Antonios Kotsonas , The rise of the polis in central Crete	37
Μαρία Σταυροπούλου–Γάτσι, Γεωργία Ζ. Αλεξοπούλου , ANAKTOPIO – AKTIO AKARNANIAS. Συμβολή στη μελέτη της οχύρωσης της πόλης του Ανακτορίου και στην τοπογραφία της ευρύτερης περιοχής	75
David Jordan , Κατάδεσμος από τον Κεραμικό Αθηνών	95
Πάυλος Χρυσοστόμου , Συμβολές στην ιστορία της ιατρικής στην αρχαία Μακεδονία	99
Eva Apostolou , Rhodes hellénistique. Les trésors et la circulation monétaire	117
Robert C. Knapp , Greek Mercenaries, Coinage and Ideology	183
Nahum Cohen , A Poll–tax Receipt	197
David Jordan , Άλλο ένα παράδειγμα του Ψαλμού 90.1	201
Άννα Λάγια , Ραμνούς, τάφος 8: ανασύσταση της ταφικής συμπεριφοράς μέσα από το πρίσμα της ταφονομικής και ανθρωπολογικής ανάλυσης.	203

Περίληψεις / Summaries / Zusammenfassungen / Sommaires / Riassunti

Antonio Corso, Classical, not Classicistic: Thoughts on the origins of «Classicizing Roman Sculpture», *EYΛIMENH* 3 (2002), 11-36

Classico, non classicista: riflessioni sulle origini della cosiddetta «scultura romana classicistica» In questo articolo è affrontata la problematica delle copie di età ellenistica e soprattutto romana derivate da statue originali di età greco-classica.

Vengono distinte le varianti, che non necessariamente risalgono a un originale comune, dalle copie vere e proprie, che invece derivano dalla stessa statua.

Sono quindi esaminati casi in cui siano sopravvissuti sia l'originale sia copie da questo ottenute, la casistica delle basi da originali famosi giunte sino a noi e quella delle opere tramandate dalla tradizione antica che sono state riscoperte. Sono altresì richiamate le menzioni di maestri e capolavori di scultura e pittura da parte di scrittori di età classica. Inoltre, si riepiloga succintamente la tradizione antica della critica d'arte. È presentata in modo cursorio la storia dei tentativi di attribuire sculture superstiti agli scultori celebrati dalle fonti antiche, dal quattordicesimo secolo ai nostri giorni. È altresì preso in considerazione lo scetticismo diffuso attualmente sulla possibilità di istituire tali relazioni e sono indicati motivazioni e sostrato culturale che hanno portato diversi studiosi a tale conclusione.

Infine, è ribadita la tesi opposta, che diverse creazioni statuarie note da copie di età romana, ritenute spesso ora opere classicistiche romane, risalgono di contro a originali del quinto e quarto secolo a. C. I motivi addotti a sostegno di tale tesi sono essenzialmente tre:

1. la concordanza iconografica spesso convincente tra tipi copistici di età romana e capolavori di età classica noti da menzioni letterarie;
2. il fatto che diversi tra questi tipi sono stati rieccheggiati su rappresentazioni di piccolo formato già in età classica o nel primo ellenismo;
3. infine il fatto che le grandi arti figurative erano per lo più ritenute morte, o moribonde, durante l'età in cui la produzione copistica fu più intensa.

Antonios. Kotsonas, The rise of the polis in central Crete, *EYΛIMENH* 3 (2002), 37-74

Η γένεση της πόλης-κράτους στην κεντρική Κρήτη. Ο 6^{ος} αι. π.Χ. θεωρείται «σκοτεινός» για την Κρήτη. Ο λαμπρός υλικός πολιτισμός της Εποχής του Σιδήρου σβήνει σχετικά απότομα στα τέλη του 7^{ου} αι. π.Χ. χωρίς εμφανή διάδοχο. Το φαινόμενο αυτό έχει παρατηρηθεί στην Κνωσό και αναφέρεται στην αγγλική βιβλιογραφία ως «archaic gap». Η παρούσα μελέτη ξεκινά από τις παρατηρήσεις για την Κνωσό και παρουσιάζει την εξάπλωση του φαινομένου, καταδεικνύοντας αιτίες που έχουν συντελέσει στη διόγκωσή του. Επισημάνσεις αναφερόμενες στο «αδιάγνωστο» της κρητικής κεραμικής του 6^{ου} αι. π.Χ. –το οποίο συντελεί καιρία στη σχετική άγνοιά μας– παρουσιάζουν αυτή την πτυχή του ζητήματος, προσπαθώντας παράλληλα να την εντάξουν στο γενικότερο πλαίσιο της ελληνικής κεραμικής παραγωγής. Ακολουθεί η ανίχνευση ενός αρχαιολογικού ορίζοντα του τέλους του 7^{ου} αι. π.Χ. σε μια σειρά θέσεων στην κεντρική Κρήτη –την καλύτερα μελετημένη περιοχή του νησιού– ανάλογα με τη λειτουργία τους: νεκροταφεία, ιερά, οικισμοί. Παρατηρείται γενική εγκατάλειψη θέσεων της Εποχής του Σιδήρου και μεταφορά των λειτουργιών τους σε νέες, ένα φαινόμενο με προφανείς κοινωνικές αναφορές. Στοιχεία από την υπόλοιπη Κρήτη επιβεβαιώνουν την εικόνα αυτή. Παράλληλα, αυξάνεται ραγδαία η παραγωγή επιγραφών, ορισμένες από τις οποίες αποκαλύπτουν την αγωνία της κοινότητας να προστατευθεί από περιπτώσεις κατάχρησης εξουσίας. Τα επιγραφικά αυτά δεδομένα και η

ερμηνεία των ανασκαφικών πορισμάτων με βάση παράλληλες ζυμώσεις στην κυρίως Ελλάδα συντελούν στην αναγνώριση του φαινομένου της δημιουργίας της πόλης-κράτους, ενός από τους σημαντικότερους θεσμούς της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας. Απότοκο του πολιτικοκοινωνικού αυτού μετασχηματισμού αποτελεί ένα κύμα επεκτατισμού και εχθροπραξιών που κατέληξε στην καταστροφή ή παρακμή σημαντικών πόλεων, όπως ο Πρινιάς και η Κνωσός, και στην ενδυνάμωση άλλων, όπως η Λύκτος και η Γόρτυνα. Συνεπώς, προτείνεται η χρονολόγηση της γένεσης του θεσμού της πόλης-κράτους στην κεντρική Κρήτη στα τέλη του 7^{ου} αι. π.Χ., ενός θεσμού που βαθμιαία εξαπλώθηκε σε όλο το νησί και επέφερε σημαντικό αντίκτυπο στην πολιτική του γεωγραφία, αλλά και στις κοινωνικοπολιτικές και χωροταξικές δομές των επιμέρους κοινοτήτων του.

Μαρία Σταυροπούλου-Γάτση, Γεωργία Ζ. Αλεξοπούλου, ΑΝΑΚΤΟΡΙΟ-ΑΚΤΙΟ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ. Συμβολή στη μελέτη της οχύρωσης της πόλης του Ανακτορίου και στην τοπογραφία της ευρύτερης περιοχής, *ΕΥΛΙΜΕΝΗ* 3 (2002), 75-94

Anaktorion-Aktion in Akarnania. Anaktorion was one of the most important colonies of Corinth in the Ambrakian gulf. The ruins of the city are visible in the region of Ag. Petros on the hill Kastrí and have been described in E. Oberhummer, W.M. Leake, L. Heuzag, G. Neak and N.G.L. Hammond. Based on the description of the early travelers and on the plan of W.M. Leake, a survey was conducted in order to locate the ancient remains already known and also to uncover new evidence for the topography of the city. In 1995 vegetation was cleared from some parts of the older and more recent fortifications and small trenches were dug in the area occupied by the sanctuaries, roads and cemeteries of the city. The data was marked on an 1:50000 map together with a number of observations. Aktion is included in this topographical analysis, as it served as the port of Anaktorion.

David Jordan, Κατάδεσμος από τον Κεραμικό Αθηνών, *ΕΥΛΙΜΕΝΗ* 3 (2002), 95-98

A lead curse tablet from the Athenian Kerameikos. An edition, from autopsy, of an opisthographic lead curse tablet of the fourth century B.C. from the Athenian Kerameikos. The first edition, which has appeared twice, *Minima Epigraphica et Papyrologica* 4 (2000) 91-99 and *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung* 114 (1999 [2001]) 92-96, admits of improvement. The text consists of a list of men's names plus the word γυναικα.

Παύλος Χρυσοστόμου, Συμβολές στην ιστορία της ιατρικής στην αρχαία Μακεδονία, *ΕΥΛΙΜΕΝΗ* 3 (2002), 99-116

Contributions to the history of medicine in ancient Macedonia. The publication of two previously unpublished funerary monuments to physicians, one from Hellenistic Pella, and one from Early Christian Pella, provides an occasion for a study of the history of medicine in ancient Macedonia, the worship of the gods of medicine in the city of Pella and the health problems of its citizens. The first monument is an inscribed marble base from the 3rd quarter of the 4th century B.C., which supported a marble stele commemorating a doctor from Thasos, who worked in Pella as public physician and who died abroad (Fig. 1-2). The second monument is a marble funerary stone to a physician named Alexander, from the 1st half of the 5th century A.D. (Fig. 3).

By the 5th century B.C. the kings of Macedonia were already displaying a considerable interest in medicine, accentuating their care for the army and for their subjects. The development of medical science was chiefly due to the presence at the royal court, as visitors or as permanent

residents, of such illustrious physicians as Hippocrates and his son Thessalus, Nicomachus the father of Aristotle, Critobulus of Cos, Philippus of Acarnan, Menecrates of Syracuse, Hippocrates, the son of Draco, and Polydorus of Teios. Historical sources tell us that Critobulus, Cridodemus and Draco of Cos served in the medical corps in the army of Alexander the Great's, as did Philippus of Acarnania, who was Alexander personal physician, and Alexippus, Pausanias and Glaucus (or Glaucias), respectively the personal physicians of Peucestas, Craterus and Hephaestion. Alexander himself had been initiated into the art of medicine by his tutor Aristotle, and had sufficient medical knowledge to attend to the medical and pharmaceutical care of his friends and his men. From archaeological evidence we know of another physician, who died at Pydna in early Hellenistic period and who, judging from his instruments, must have been a surgeon (Fig. 4–6). In contrast to the Hellenistic kingdoms of the East, however, nothing is known of any other physicians from the time of Cassander to the late Hellenistic period.

In the imperial age the medical profession had made great progress, with the invention of new instruments and through specialisation in the diseases of the various organs of the body. The position of public physician, or chief medical officer, that had been instituted in the Roman world, is also attested in Macedonia in the person of Aurelius Isidorus, scion of a prominent Thessalonican family. The «medici» in the Macedonian colonies also appear to have had some connections in Macedonia were self-employed professional physicians (Sextus Iulius Chariton of Amphipolis, Titus Servius and his wife Servia of Thessalonica, Pubicius Lalus and Publicius Hermias of Beroea, Aelius Nicolaus of Edessa, Aptus of Dion, Theodorus of Kato Kleines Florinas and C. Iulius Nicetas of Lyke, as well as Athryilatus of Thasos and Theodorus of Macedonia, known from literary sources). In addition to Alexander of Pella, Early Christian inscriptions also mention the physicians Paul of Philippi, Damian of Thessalonica and Anthemius of Edessa.

In Macedonia, as elsewhere, medicine progressed *in tandem* with the cult of Asclepius, which is attested in many cities (Beroea, Mieza, Dion, Thessalonica, Moryllus, Kalindoia, Antigoneia, Cassandreia, Amphipolis, Philippi, etc.). The priests of Asclepius were illustrious men from the cities of Macedonia, and his priesthood was an office of great social prestige and of particular importance in the organisation of the Macedonian kingdom. Archaeological excavations in the south-west sector of Pella have brought to light a large sanctuary of Asclepius, whose temple and altar were also used for the worship of Apollo, Heracles and the local healing divinity Darro, to whom the prayers for the sick were addressed. The worship of these gods, which continued in Roman Pella too, was an essential feature in the lives of the inhabitants of the city, whose health was affected by problems associated with bad water and malaria.

Eva Apostolou, Rhodes hellénistique. Les trésors et la circulation monétaire, *EYΛIΜENH* 3 (2002), 117-182

Ελληνιστική Ρόδος. Οι θησαυροί και η νομισματική κυκλοφορία. Η εξέταση των «θησαυρών» που περιέχουν ροδιακά νομίσματα, εκδόσεις του ενιαίου ροδιακού κράτους, από ιδρύσεώς του, το 408 π.Χ., μέχρι τις αρχές του Ιου αι. π.Χ., οδηγεί στα ακόλουθα συμπεράσματα:

1. Η κυκλοφορία του ροδιακού νομίσματος σ' όλη την προαναφερόμενη περίοδο αποδεικνύεται αρκετά περιορισμένη εκτός των ορίων του ροδιακού κράτους.

2. Ο συστηματικός έλεγχος της κυκλοφορίας του νομίσματος εντός της ροδιακής επικράτειας επιτυγχάνεται με την περιοδική κατάργηση και την απόσυρση της προγενέστερης εγχώριας νομισματικής παραγωγής (ή μέρους της) και παράλληλα με την αντικατάστασή της απο νέες και εξελιγμένες ως προς τους νομισματικούς τύπους εκδόσεις.

3. Ο «κλειστός» χαρακτήρας της ροδιακής οικονομίας στηρίζει την εμπορική και πολιτική δραστηριότητα των Ροδιών, και αποτελεί σημαντικό παράγοντα της ευημερίας τους κατά την υπό εξέταση περίοδο.

Robert C. Knapp, Greek Mercenaries, Coinage and Ideology, *EΥΛΙΜΕΝΗ* 3 (2002), 183-196

Έλληνες μισθοφόροι, νόμισμα και ιδεολογία. Οι σκοτεινοί αιώνες υπήρξαν για τον ελληνικό πολιτισμό η αφετηρία των σημαντικότερων αλλαγών που διακρίνονται αργότερα κατά την αρχαϊκή εποχή. Στην παρούσα εργασία υπογραμμίζεται η διαφορά στον τρόπο ζωής στην Ελλάδα των σκοτεινών αιώνων και στους πιο εξελιγμένους πολιτισμούς της Εγγύς Ανατολής και της Αιγύπτου, προκειμένου να γίνει αντιληπτό πόσο αποσταθεροποιητικοί πρέπει να υπήρξαν αυτοί οι πολιτισμοί στη ζωή των Ελλήνων που έρχονταν σε επαφή μαζί τους. Ενώ οι περισσότεροι μελετητές επικεντρώνονται στους εμπόρους ως την κύρια ομάδα επαφής, εδώ δίνεται έμφαση στους Έλληνες μισθοφόρους, οι οποίοι πολέμησαν στην Αίγυπτο και σε ολόκληρη την Εγγύς Ανατολή στα τέλη των σκοτεινών αιώνων και κατά την αρχαϊκή περίοδο. Η μισθοφορική υπηρεσία, όχι μόνο εξέθεσε τους Έλληνες σε διαφορετικούς υλικούς πολιτισμούς, αλλά επίσης συνέβαλλε στην διαμόρφωση της ιδέας περί Ελληνικής «εθνικότητας». Επιπλέον, αυτές οι επαφές οδήγησαν στην συνειδητοποίηση ότι οι κληρονομικές κοινωνικές δομές που βασιζόνταν στη γενιά, «πίσω στην πατρίδα», θα μπορούσαν να αλλάξουν προς όφελος εκείνων που είχαν αποκομίσει πλούτο και αυτοπεποίθηση στο εξωτερικό. Η παρούσα μελέτη ασχολείται ειδικότερα με τον πραγματικό και συμβολικό ρόλο του νομίσματος σε αυτή την πολιτισμική αφύπνιση. Όποια και αν είναι τα πραγματικά πλεονεκτήματα του νομίσματος και οποιαδήποτε η πρακτική σχέση της εισαγωγής του με τα προϋπάρχοντα νομισματικά συστήματα της Δ. Ασίας, η συμβολική του δύναμη ήταν να ενδυναμώνει τον πυρήνα του κινητού πλούτου και να αμβλύνει την εξουσία του ακίνητου, βασισμένου στη γη, πλούτου. Ήταν επίσης ένα δυναμικό σύμβολο της σχετικότητας της δύναμης και ουσιαστικά η πραγματική ρίζα της δύναμης, άσχετα με τους μύθους που υπήρχαν για να νομιμοποιούν την συνέχιση της εξουσίας από μια ελίτ. Ως νόμισμα, το χρήμα ήταν πλέον πιο ορατό και ευκολότερο να αποκτηθεί από πριν, και ως τέτοιο μπορούσε να χρησιμοποιηθεί με μεγαλύτερη ευχέρεια για την αποσταθεροποίηση των υπαρχόντων διανοητικών και εξουσιαστικών δομών μιας ελίτ. Εν κατακλείδι, η εισαγωγή του νομίσματος αποτελεί αφενός τμήμα της πολιτισμικής μεταβολής που επηρεάστηκε από την επαφή των Ελλήνων μισθοφόρων με τους πολιτισμούς της Εγγύς Ανατολής και της Αιγύπτου και αφετέρου έμβλημα των πολιτισμικών συνεπειών της ελληνικής εμπειρίας που αποκτήθηκε σε εκείνες τις περιοχές.

Nahum Cohen, A Poll-tax Receipt, *EΥΛΙΜΕΝΗ* 3 (2002), 197-200

Απόδειξη καταβολής φόρου (λαογραφίας). Πάπυρος διατηρημένος σε καλή κατάσταση. Πρόκειται για μία απόδειξη καταβολής κεφαλικού φόρου, της λαογραφίας, από έναν φορολογούμενο του οποίου το όνομα έχει χαθεί. Διασώζονται μόνο τα ονόματα των γονέων του, Ονήσιμος και Ηρ(), και του παππού του, Ωρίων. Το πληρωθέν ποσό είναι 20 δραχμές και 10 χαλκοί. Το έγγραφο χρονολογείται στις 24 Ιουλίου ενός εκ των ετών 177, 178 ή 179 μ.Χ. και προέρχεται από την πρωτεύουσα του Αρσινοΐτου νομού.

David Jordan, Άλλο ένα παράδειγμα του Ψαλμού 90.1, *EΥΛΙΜΕΝΗ* 3 (2002), 201

Another example of LXX Ps. 90.1. In a writing exercise found on a fragmentary wooden tablet, published at *BIFAO* 101 (2001) 160–2 (V or VI A.D.), there are several lines beginning ὁ κατο[or ὁ κατο[. Restore, in whole or in part, LXX Ps. 90.1, 'Ο κατοικῶν ἐν βοθηεία τοῦ Ὑψίστου ἐν σκέπη τοῦ θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀύλισθήσεται.

Άννα Λάγια, Ραμνούς, τάφος 8: ανασύσταση της ταφικής συμπεριφοράς μέσα από το πρίσμα της ταφονομικής και ανθρωπολογικής ανάλυσης, *ΕΥΛΙΜΕΝΗ* 3 (2002), 203-222

Ramnous, the stone-cist burial Nr 8: mortuary behavior in the light of the taphonomic and anthropological analysis. The significance of applying taphonomic considerations during the excavation and analysis of a burial as a crucial factor in understanding its function is discussed and it is argued that it requires the participation of an expert in human morphology. The basic taphonomic processes that are important for understanding mortuary behavior are presented and are then applied to the analysis of a multiple burial of the late antiquity from the Necropolis of Ramnous. The stone-cist burial Nr 8 from Ramnous comprised the inhumations of six individuals, three adults and three sub-adults. The position of the skeletal remains in the grave raised questions concerning the manner of burial and the sequence of inhumations. Detailed analysis of the mortuary context, the position of the skeletal remains during excavation, the state of preservation of the bones and bone modifications as a result of taphonomic processes, in combination with the biological profile of the skeletons, suggests that the six individuals were buried in three separate burial episodes. The latest burial was that of an adolescent female that was found *in situ* at the uppermost level of the grave. This had been preceded by the (almost?) synchronous burial of three adults that were laid successively at a deeper level. The earliest inhumations were those of two children, the remains of which were found at the lowest level of the grave in a relatively poor state of preservation. It is argued that the architecture of the grave and the surrounding rocks created different microenvironments within the grave and played a crucial role in the manner of burial and the post depositional position of the skeletal remains. The excavation techniques that were used ensured that bone preservation was a result of events that took place prior to the excavation. The skeleton of the adolescent had the best state of preservation. Among the adults no differences in preservation in relation to sex, age and stratigraphy were observed. Modification of bone surfaces supports the view that the individuals that were the last to bury from each burial episode, were exposed to weathering prior to soil being sieved-in.

ΚΑΤΑΔΕΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΕΡΑΜΕΙΚΟ ΑΘΗΝΩΝ*

Στο άρθρο «Defixiones dal Kerameikos di Atene-II. Maledizioni processuali», *Minima Epigraphica et Papyrologica* 4 (2000) 37-122, βρίσκουμε υπό τον τίτλο «La defixio di Telestes ed altri» (91-9) την πρώτη έκδοση ενός μολύβδινου κατάδεσμου του τετάρτου αιώνα π.Χ. (αρ. ευρ. JB 6, fig. 33 a-b) και, στο άρθρο «Κατάδεσμοι», *AthMitt* 114 (1999 [2001]) 87-104, βρίσκουμε υπό τον τίτλο «Die Fluchtafel des Telestes und anderer» (92-96) τη γερμανική μετάφραση της ίδιας έκδοσης. Παρακάτω παραθέτω την επεξεργασμένη φωτογραφία, το κείμενο, τις δύο μεταφράσεις και τις σημειώσεις της *ed. princ.*:

* Ευχαριστώ πολύ τον Ευάγγελο Σαχπέρογλου για τις διορθώσεις του στο ελληνικό μου κείμενο.

Facies A. Media litterarum altitudo: mm 5-6.

<i>Scriptura transversa mediana: έπηλυ(σίη)</i>	maleficio	Verfluchung
<i>Scriptura transversa sinistra: γυναϊκα</i>	donna	Frau
ΣΕ		
Τελέ(σ)στης	Telestes	Telestes
5 Μενεκλής	Meneklès	Menekles
Πυρ[ρί]ας → Πύρρος <ώ>μηστής	Pyrrias, Pyrrhos cannibale.	Pyrrhias, Pyrrhos der Kannibale

Facies B. Media litterarum altitudo: mm 6.

Εϋθυμ[ο]ς δ'	Inoltre Euthymos	Außerdem Euthymos
ἀν<έ>θεμεν → (κ?)αί	abbiamo consegnato,	haben wir vermerkt (und)
Τιμοκράτης	e Timocrate,	Timokrates
σύνδικ(οι)	avvocati,	Anwälte
5 έ<ξ> Ξυπεθής pro Ξυπετής	dal demo di Xypete.	aus dem Demos Xypete.
Εϋθυμ[ο]ς ό	Euthymos il	Euthymos der
Λεπτ[ί]νου	(figlio) di Leptine.	(Sohn) des Leptines.

Signum → litteras inversas atque ad sinistram conversas significat. Littera *ypsilon* nunc cum appendice, ergo Υ, nunc sine appendice, ergo V, scripta est. *A* 2: primum Σ in ΤΕΛΕΣΣΤΗΣ nomine subtiliter et quasi in interiore lettera E scriptum est.¹ *A* 6: ό|μησ|τής pro ώ|μησ|τής defixio.² *B* 2: ΑΝΘΕΜΕΝ defixio;³ de litteris ΑΙ sine significato in scriptura magica confer locrensem defixionem apud *MEP* 2, 1999, 2, 32 nr. 2 a+b lin. 3 editam; et amplius R.W. DANIEL - F. MALTOMINI, *Supplementum Magicum I*, Opladen 1990, 129 nr. 41; sed hic fortasse coniunctionem (κ)αί conversum legi potest. *B* 5: έ<ξ> Ξυπεθής caelatorem scripsisse, dyplographiam ΕΖΖΥΠΕΘΗΣ simplicans: ergo έ<ξ> Ξυπεθής potius quam έ<κ> Ξυπεθής restitui praefero. De demo Xypete, Kekropidis tribus, cfr. J.S. TRAILL, *The Political Organization of Attica*, Suppl. *Hesperia* 14, Princeton 1975, 50; Id., *Demos and Trittyis*, Toronto 1986, 134. Litterae ΝΔΙΚ connexae sunt; vox *syndik(oi)* ad defixos ipsorumque officium agnoscendos non deinde inter lineas scripta est, sed antequam caelata linea 5 esset, in qua enim scripturae ΕΖΥΠΕΘΗΣ pars dextra submittenda fuit.

Ωστόσο, κάποια σημεία εγείρουν αμφιβολίες. Οι λέξεις έπιλυσίη και ώμηστής, για παράδειγμα, δεν ανήκουν στο λεξιλόγιο της πεζογραφίας, και η καταλήξη της πρώτης λέξης δεν ανήκει στην αττική διάλεκτο. Το μόριο δέ (*B* 1 δ') και το ρήμα άνατίθημι δε

¹ *MEP*: «Quamvis gemina littera Σ in hoc nomine inscriptionibus testata est, eam expungere hic praefero, quod eius testatio tamen rara est (exempli causa L.H. JEFFERY, *The Local Scripts of Archaic Greece*, Oxford 1963, 407 nr. 7, Laconia), et amplius in Ceramicis inedita defixione JB 44 (B. SCHLÖRB-VIERNEISEL, *AM* 81, 1966, 54, nr. 106, cum photographia 42,5) ipsam litteram Σ pariter scriptam, unam in interiori altera, sed certe expungendam vidi».

² *AthMitt*: «Littera ω post litteram Ο, simili forma sonoque erroris causa, omissa videtur».

³ *AthMitt*: «Sed verbi modum infinitivum hic a nihilo rectum esset, nec absolutum esse potest: modum ergo indicativum restituere malui».

Ύψος 0.065, κατ' εκτίμηση πλάτος 0.129.

Αποθήκη του Κεραμεικού, Αθήνα, αρ. ευρ. JB 6 (τέταρτος αιώνας π.Χ.).

Πλευρά Α

Στ. I:	Στ. II:	Δεξιά της Στ. II:
1 Πυ[θόδ]ωρος	5 Μαν[ῆ]ς (?)	9 γυναῖκα
2 Μ[ενεκ]λῆς	6 Τελέστης	
3 Τ[ελέστ]ης	7 Μενεκλῆς	
4 [— ^{c.4?} —]ς	8 Πυθόδωρος<ς>	

Πλευρά Β

Στ. I:	Στ. II:
1 Ε[ύθυκρ]άτης	4 Ε[ύ]θυκράτη<ς>
2 ἼΑν[θεμε-]	5 ἼΑνθεμε[-]
3 Εύ[θυ ^{c.3-4?} —]ς	6 Τιμοκράτ[ης]
	7 ἼΕπιπίθης
	8 Εύθυ[^{c.4-5?} —]
	9 [— ²]ΝΕΠΙ[^{c.5?} —]

A 4 [—^{c.4?}—]ς = A 5 Μαν[ῆ]ς? B 3 Εύ[^{c.3-4?}—]ς = B 8 Εύθυ[^{c.4-5?}—]

Το κείμενο σε κάθε πλευρά αποτελείται από δύο στήλες με ονόματα ανδρών, στην ονομαστική πτώση, όπου αυτή μπορεί να εξακριβωθεί, και όλα τα ονόματα της Στ. I της κάθε πλευράς, καθώς φαίνεται, επαναλαμβάνονται στη Στ. II, αλλά με διαφορετική σειρά, συγκεκριμένα από το τέλος προς την αρχή σε σχέση με τη Στ. I. Σε δύο ονόματα της Στ. II, σε A 8 και B 5, το τελικό σ δεν έχει χαραχθεί, πράγμα που σημαίνει ότι σε κάθε πλευρά η Στ. I γράφτηκε πριν από τη Στ. II. Στα δεξιά της Στ. II της πλευράς Α και κάθετα σε αυτήν υπάρχει η λέξη γυναῖκα, της οποίας η σχέση με το υπόλοιπο κείμενο δεν είναι ξεκάθαρη. Με εξαίρεση το όνομα ἼΑνθεμε[-], για το οποίο δεν έχω βρει παράλληλο, τα υπόλοιπα ονόματα είναι γνωστά.

David Jordan

American School of Classical Studies

Σουηδίας 54

106 76 Αθήνα